

UMBERTO BOCCIONI

Futurista kiáltvány a délolasz festőkhöz
1916 február

Bacio-Terracina, Signora Orlandi-Cannone, Curcio, De Gregorio, De Luca, Gatto, Ricchizzi, Uccella és Viti nápolyi festő és szobrász barátainknak ajánlom ezt a kiáltványt, akiknek meghívására előadást tartottam a Nápolyi Képzőművészeti Intézetben, és akiknek harcához mind nagyobb bátorságot kívánok.

Az olasz művészet újjászületésébe vetett megingathatatlan hitem készlet a délolasz festészet problémájának áttekintésére. Miközben minden olasz tartomány katonának küldi fiait az idegen elleni győzedelmes, hősi csatába, derék dolog, hogy Olaszország fiatal művészei között szorosabbá válik és folytatódik a – futurizmus által néhány olasz tartományban már ösztönzött – testvéri együttműködés, melynek célja, hogy országunk minden művészeti ereje ugyanabban a megújulásért folytatott harcban vegyen részt.

A délieknél is ugyanazok a művészeti jelenségek ismétlődnek, mint Észak-Olaszországban. Nápolyban, Firenzében, Milánóban egyfajta lelkesedés, valamint a kutatás és az iskolák folyamatos jelenléte éleszti újjá néhány művész szellemét az olasz egységet megelőző és az azt követő években. Aztán: tökéletes eltévelyedés. A zsenialitásnak egy halvány reménysugara huny ki Nápolyban a Pallinótól a Scoglio di Frisióig visszhangzó tivornyák és mértéktelenségek következtében, Milánóban pedig a győzedelmes iparosítás emészti el, amely megvetéssel szemléli a scapigliatura furcsaságait és az időközben feloszlott Famiglia Artistica álarcos ünnepeit.

Azt lehet mondani, hogy az olasz művészet 1860-tól 1890-ig tartó története a diákanekdoták és bohém művésztörténetek gyűjteménye. A festő- vagy szobrászlét annyit jelent, hogy bolondos, következőképpen: zseniális... A művek vagy az útkeresések másodlagos dolgok. Igaz, hogy az olasz kritika mindmáig anekdotázó volt, de ennek a legendának általában az olasz, különösképpen pedig a nápolyi közvéleményben muszáj megszűnnie. Az, hogy valaki festő vagy szobrász, nem jelenti egyben azt is, hogy művész. Lehet tájképet festeni, lehet királyok vagy pápák portréit készíteni, lehet valaki híres vagy kitüntetésekkel elhalmozott, de ezek miatt még senki sem hívhatja magát művésznek.

Nápolyban, abban az időben, a művész – aki olasszá az egyesítés következtében vált – saját szűkebb pátriájából hozott (abruzzói, pugliai, szicíliai) tehetségével felvértezve, vidáman veti bele magát egy tiszavirágéletű alkotói tevékenységbe, amelyben csak úgy visszhangzanak az amennyire távoli, annyira üdvözített külföldi hatások. Sok remény ébred, majd valamennyi erőtlenné válik, megáll, végül

eltűnik. A történelmi festészet néhány jó stílusjegye felpuhul a hazafias tablók retorikus csatáin, vagy a felszínes, banális és modoros képzelet szüleményein.

A naturalista festészet néhány pozitív vonása gyorsan elkorcsosul a túlságosan egysíkú és aprólékos tájképutáztatásokon, vagy a sekélyes és jelentéktelen mázolómanóyokon. Annak az időszaknak minden művét fájdalmas és érzélgős aggodalmaskodás, valamint bágyadtan nosztalgizáló melankólia vonja be szomorú irodalmi fátyollal. Sőt azt lehet mondani, hogy az olasz művészet minden megnyilvánulását emésztő gyógyíthatatlan kór még mindig az érzelmes aggodalom. A legkisebb technikai ötletet is azonnal megöli a tartalom miatti aggályoskodás. Ez a lírai kifejezés iránti vágyakozás – ami a mi fajtánk jellemzője – a legsúlyosabb akadályává válik az új technikai eszközök kutatásában, amelyeknek pedig épp egy új lírai kifejezőmódot kellene szolgálniuk.

A művészet mindenekelőtt technika, és az egész mai olasz művészetet a technika iránti közömbösség jellemzi. Következésképpen egy művész kísérleteit és felfedezéseit azonnal kimeríti és megsemmisíti a követők szentimentális személyiségének felülkerekedése. Olaszországban egy fiatal művész ambíciója nem egy mester technikai felfedezéseinek folytatásában és továbbfejlesztésében nyilvánul meg, ami elősegíthetné saját, új művész-személyisége megteremtését, hanem valamely olyan külső vonás azonnali és elsietett elsajátításában, amelyet érzelmes és irodalmias részletek mögé bújva, azonnal eredetiként mutat be a közönségnek. Anélkül, hogy művészeti kommerszról beszélnénk, ez a jelenség következett be Ranzoni, Fontanesi, Fattori, Palizzi és Michetti, és ha akarjuk, Morelli, Torna és Faruffini esetében.

A nápolyi művészek, beleértve az abruzzóiakat, a pugliaiakat és a szicíliaiakat is, egészen máig a magán vagy állami megrendelés vak tiszteletében éltek. Elég megfigyelnünk, hogyan fogadják el a legjobb déli művészek, hogy Goupil, Reutlinger és mások számára dolgozzanak... A mi szegényes vidéki életünkben párizsi kereskedőknek festeni felért a dicsőség csúcsának érintésével.

Senki sem merte kimondani vagy belátni, és sok kritikus még ma sem látja be, hogy Párizsban, az európai festészeti megújulás igazi olvasztótégelyében azok a kereskedők és művészek nem léteztek. Mint ahogy ma abban az egyetlen művészeti áramlatban, amellyel majd a történelem foglalkozik, nem létezik Sartorióznak egyetlen díszítménye vagy Titóznak egyetlen képe sem.

Abban az időszakban, amikor Morelli, Michetti, Dalbono, Gemito, d'Orsi és a többiek dolgoztak, azok a kereskedők és azok a híres eladások katasztrofálisak voltak a nápolyi művészetre nézve. Talán nem is lehetett ennél többet elérni..., de a történelemben a legjótékonyabb és a legkártékonyabb hatásokat egyaránt gyakran egy apróság váltja ki.

Az 1860-as, 70-es és 80-as években Nápolyban az történt, ami sajnos máig egész Olaszországban történik a Velencei Kiállítással.

Miközben Franciaországban a harmincas évek tájképfestőit a csodálatos impresszionista forradalom követte, Itáliában Goupil és Reutlinger a déli festők plaszt-

tikus gondolkodásmódját Couture-rel, Delaroché-sal, Geróme-mal és Regnault-val rombolta.

Így a mai olasz művészek együgyűen abban a hitben élnek, hogy benne vannak a művészetben, amikor Besnard, Zorn, Sargent, Liebermann, Zuloaga vagy Sorolla modorában fejezik ki magukat. Ezeket a hivatalos és kereskedelmi művészeket mint az igazi mesterek plasztikus hitelességének felhígítóit mindenkor megtaláljuk. Ők adták meg a kegyelemdőfést az erőtlen, ostoba, provinciális, impulzív olasz érzékenységnek. Így magyarázható az akkori feltűnő kereslet a nápolyi termékek iránt Párizsban.

A francia polgárság ízléshanyatlása felületesen, élénk jóindulattal kezelte akadémikus festőinek súlyos kiüresedését.

Minden, amit a múlt század második felének nápolyi művészeiről mesélnek, az eladások körül forog. Morelli eladott! De Nittis eladott! Michetti eladott! Dalbono eladott! Gemito eladott!

Nem. Nem ez az a dicsőség, kedves nápolyi barátaim, amire törekednetek kell. Nagy tehetségek és igen erős plasztikai kvalitásaitok vannak. Nem hősiesség hát magatokban azt a szánakozó tetszést érezni, amit egy külföldi érez, amikor eljön ide, és ugyanazzal a mosollyal élvezi a helyi szokásainkat, mint amivel az arab fiúkat nézi, akikkel számárháton viteti magát a piramisokhoz vagy a szfinxhez. Harcolnotok kell hagyományos restségek ellen, de nem annak etnikailag mélyen gyökerező fajtája ellen, hanem a negatív és érzélgős szkepticizmus, a „haldan volt Nápoly” iránti nosztalgia ellen. Harcolnotok kell a helyi színek közönséges mániája ellen, amitől veszendőbe megy csodálatos fajták valamennyi ösztönös jellegzetessége, és ami banális, fotográfiaszerű művek létrehozására készítet benneteket. Le kell győznötök az ellenérzéseket mindazzal szemben, ami megújulás, helyette pedig a festői halhatatlanságot, valamint annak a gazdasági és építőipari fejlődés révén történő varázslatos átalakulását kell hirdetenetek.

Bohém természetetek közel visz a kommerszhez, brilliáns könnyedségek pedig a felszínesség felé vezet. Korántsem mi, futuristák fogunk lebeszélni benneteket a jó életről, és biztosan nem mi zengünk majd dicshimnuszokat nektek az elmélyültségről...

Mi csupán azt mondjuk, hogy az olasz érzékenységbe olyan típusokat, szokásokat, illetve az életnek olyan művészeti formáit hoztátok, amelyeket mi mint jellegzetesen nemzeti vonásokat csodálunk. A mindennapi együttélésből ti bontottátok ki, teremtettétek és határozottátok meg a „kötözködő” és a „tolakodó” még népszerűbb típusát, amelyeket nekünk, futuristáknak a fiatal tudós nyomorúságos alakja testesít meg. Azért koszos, mert tanul, azért szemérmes, mert tanul, ismeretlen és holt szerzők sóvár felfedezője ő, kéjesen simogatja az asztalon fekvő kötetek halmazát, jól érzi magát a székekben poétái és filozófusai között... és kétségeinek súlyát hordozza. A pedáns, elmélyült hivatásos, a művészi emelkedettség bigott védelmezője tehát, az impotens, aki megveti az élő művészeket – mint ahogy a sa-

vanyú vénlány megveti a virágzó nőket –, aki a holtak tanulmányozásakor azt hiszi, hogy felér velük, sőt még felül is múlja őket.

A füsttől és zajtól átmelegedett kávéházakban, éttermekben, ahol frakkok feketellenek, estélyi ruhák és briliánsok csillognak, amelyek vitákkal, szomorúsággal, rosszízű pletykákkal vannak kibélelve, ti körülhatároltatók és divatba hoztatók a „szemmel verő” borzongást keltő, félelmetes alakját. Futurista látókörünket gyarapítottatók velem, céltáblaként tettétek elétek. Ez a típus ma Olaszországban az alkalmatlan és provinciális fiatal kritikus, aki soha nem feledkezik meg magáról, aki mindent tüzetesen meg akar ismerni, birtokolni..., aki mindent kontrollálni akar, ...hogya... erkölcsös legyen. Ő az, aki ismeri és terjeszti a remekművek receptjét, maga után vonzza a becsületes művészt vagy a jóra való, jólnevelt és derék embert, ő az, aki nagyon benne akar lenni az életben, és majdnem mindig felszarvazzák, mert míg cseveg a barátjával, nem tartja szemmel az asszonyt. Kéthárom kis fizetése van kisebb lapoknál, ahol mindenkit támad, de nem küzd, megjátssza a zseniálist, segítséget kér a fiatal zseniktől, de közben fél tőlük, és kijelenti, hogy ő nem úgy alkot, mint ahogy sokan, mert skrupulusai vannak, nehogy rosszszul ítéljen. Egyszóval undorító figura, akit fel kell pofoznunk...

Egyedül ti éltek a komikus és a tragikus kuszaságát magában foglaló, nagyon vonzó életet, amely intenzitásában, váratlan fordulataiban – és emiatt művészi értékében is – felülmúlja még a csodálatos Párizsét is. Ennek a lármás kuszaságnak számunkra felbecsülhetetlen értéke az, hogy jellegzetesen olasz. A ti kommersz művészetetek elhanyagolja a hatalmas nápolyi negyedek pezsgő életét, ahol a panziók tele vannak nőekkel; a minden utcai ünnepkor bábáskodókkal benépesülő, megszámlálhatatlan balkont, a heves féltékenykedéseket, a házaselet és a szerelmek bonyodalmaikat, az álmokat, a luxust, a nyomort; pedig mindenhol jelen vannak, nyüzsgönek, egymást hajszolják, öltre mennek egymással a dalok bágyadt visszhangjában. Ahogy nem tudtátok kifejezni a Borgo Loretót, a Via Conceriát, a Sant’Eligiót, a Porta Capuanát sem, a sült olaj, a hal és a zsír szagát, a hatalmas rongyok sötétjét, amelyek eltakarják az eget, és ordító, vonító, lármázó, nevető és éneklő szertelen népeteket sem.

Túlságosan szentimentálisak vagytok, és a művészetetek csak olajnyomat! Nem adtok mást Nápolyból, mint a Hold sápadt visszfényét, halászok és kicicomázott, kipúderezett parasztlányok modoros alakjait. Miért nem használjátok fel művészi kifejezésre született vidámságotokat, kellemeteket és varázsszókat? Ki tudja közületek plasztikusan ábrázolni asszonyaitok okos vonzerejét, akik pontosan tudják irányítani a mosolyukat, a tekintetüket és a hangjukat? Ez a kifinomult érzékiség nálatok, nápolyi festők és szobrászok, kellemkedő látomásként jelenik meg, amely mindenkinek tetszeni kíván, és végül a közönségízlésnek mélyen behódoló, mesterkélt műveket teremt!

Hatalmas, rettenetes festői eredetiség áll a rendelkezésetekre a kikötőben, a tereken, az utcákon, a sikátorokban, a piacokon, a tengerparton, amelyeket ha csupán úgy ábrázolnátok, ahogyan vannak, már ezzel létrehoznátok egy „kellemkedés-

ellenes" (antigrazioso) esztétikai programot. Grandiózus szépségeitek vannak, és brutális, előre nem sejtett, borzalmas kontrasztjaitok, határtalan vidámságotok, amelyek révén egy egyszerű helyi színfolt az élet univerzális szintézisévé emelkedhet. Amíg festészetetekben nem kezdtek tonnányi lilát, kéket, vöröset, sárgát és zöldet használni, amíg a szobrászat terén nem juttok el agyonfáradt vagy gigantikus termetű asszonyaitok megformázásához, addig nem fogtok kilépni a csak elpuhult művészekhez méltó képecskéitek és szobrocskáitek világából.

Vulkán füstölög a fejetek fölött, ti mégis késlekedtek az árnyalatokkal, amit egy szórakozott kéz is meg tudna csinálni a cigarettahamuval. Nápoly énekel és kacag a maga nagyon eredeti arisztokratikus nyomorában. Nápoly precíz, nagyon értelmes, fáradhatatlan munkában töri magát, igyekszik, és vég nélkül megpróbálja élvezni, ami megadatott neki a tengerrel és a kék éggel, ti pedig mindebből nem láttok semmit, csak maníros, bohócos bukdácsolást. Ez a nyomorúságos esztétikai látásmód érvényesül a vásznaitokon, amelyeken az öböl csak negédes görbe üresség, legyezőre való tájkép; amelyeken az ég kék ecsetvonások lehangoló keveréke, asszonyaitok mosolya pedig kávéházi kalendáriumok újévi fintora.

Ha arra a lelkesedésre gondolunk, amelyet a régi időkben Fortuny keltett Nápolyban festőelődeitek körében, érthetővé válik, hogy miért nem szégyenkeztek műveitek miatt, amelyek olyanok, mintha egyenesen az egyik Grand Hotel jótékonyági kiállításocskájára készültek volna. Azt tanácsolom nektek, hogy csodáljátok a modernitást, és higgyetek az élet örök festőiségében. Ne sirassátok az eltűnő Nápolyt. Nápoly van, él, és minden erejével és minden eredetiségével átalakul.

Egy olyan olasz zenés kávéházat hoztatok létre, amelyről mi, futuristák azt gondoljuk, hogy felette áll bármilyen modern színháznak, és létrehoztátok a Piedigrotta ciklonerejű csúcsmámorát is!

A zsenialitás új formáját hoztatok létre, a karikaturistát, az énekesnő és a félénk alak hallhatatlan iróniájú társadalmi duettjét, a nápolyi utcagyerek és a maffiózó figuráját. Utánzóképessegetek érlelte ki bennetek a csipkelődés művészetét, amellyel olyan villámszerű pontossággal csaptok le az aktualitásokra, hogy ehhez képest minden idők összes szatírája és komédiája hideg, moralizáló ujjgyakorlattá válik. Mindent összevetve, a nemzet esztétikájához a világon egyedülálló eredetiséggel járultatok hozzá!

Miért merültök ki steril szentimentális aggodalmakban, hiábavaló személyes indulatokban és megalázó hivatalos ambíciókban? Miért teszitek tönkre természetes plasztikai érzékenységeitek a valóság ostoba és lényegtelen feldarabolásával, mintha öregemberek vagy pletykafészek volnátok?

A klasszikusok harmonikus ereje és a bizánciak henye kifinomultsága kivételes temperamentumokban utolérhetetlen szintézissé olvad össze. Az ösztönös mór szenvedélyesség élénkíti bennetek a nehézkes germán elkülönülést. A higadt, nyájas lombard derű gyakran beéri és meg is előzi bennetek a francia elegancia gyötrelmét. Még bennetek dobog az idegen uralmak poézise és megújító vére.

Túl tehetségesek vagytok, kedves barátaim, nápolyi festők és szobrászok, ahhoz, hogy elveszettek a szentimentalizmus mocsarában és a művészi prostitúció akadémikus síkátoráiban. Sohasem tanulmányozok pszichológiai vagy filozófiai műveket. Csak az élet tanítja a teremtő művészt; az élet a maga napi heroikus forgatagával, ambícióival, gyönyöreivel és ingerült éjszakázásaival. Elfelejtettem és megvetem a filozófusokat és kritikusokat; mindig emlékezni fogok ellenben egy szép, elegáns, intelligens, vonzó dekoltázsú és tökéletes karú francia színésznőre, Lise Moldy-ra, aki egy este a milánói Tabarinben szellemesen elemezte az olasz szentimentalizmus által okozott jóvátehetetlen károkat. Ez az osztályon felüli, elbűvölő lény akaratlanul is megvilágító és döntő csapást mért az összes addigi tapasztalatomra. Az érzelmi szorongás harminc évesen öreggá tesz benneteket, rettegésben telik az életek, rettegtek az újtól, a kalandtól és a hódítástól mind a szerelemben, mind a művészetben. Az érzelmi szorongás visszasíratja veletek a múltat, szkeptikussá tesz a jövőt illetően, és néhány hónapnyi vagy évnyi harc után a béke nyugalalmát keresteti veletek, arra készítetve benneteket, hogy barátaitok vagy ál-csodálóitok szűk körébe vonuljatok félre, vagy pedig bizalmatlanul, iróniával telve, kiábrándultan egy nő karjai között húzódjatok meg!

Európában és mindenekelőtt Franciaországban száz éve vívnek csodálatos harcokat a művészetért, amelyekről nincs is tudomásotok! Ezekben a harcokban, lássátok be, Olaszország eddig még nem vett részt. Becsaptak benneteket az olasz művészek külföldi sikereiről beszélő kritikusok és újságírók. Az olasz festészet és szobrászat minden híres alakját, akiket Itáliában mint nemzeti dicsőséget idéznek, a külföldi fiatal művészek megvetik, és tudomást sem vesznek róluk. Vessétek jól az eszetekbe! Minden új érzékenység a régi érzékenység romjain sarjad, amelyek fölött ma az elektromos energiák terjednek, a végtelenbe nyújtva a modern városok sugárútjait, precíz, matematikai pontosságú gépeknek és a teljesen átalakult emberiség szívdobbanásának zakatolása közepette!

Mi, futurista festők és szobrászok, megérettük ezt az új érzékenységet, és műveinkben a dinamizmuson keresztül próbáltuk meg kifejezni, amely az impresszionizmustól máig minden festészeti útkeresés módja és szintézise. Behoztuk Olaszországba azoknak a francia művészeknek a plasztikai ismereteit – nem az érzelmeket (ahogy nálunk a kritika mindig is tette) –, akik hidat képeznek a régi olasz szenzibilitás és közöttünk, futuristák között.

Dolgozzatok, nápolyi barátaink, festők és szobrászok! Dolgozzatok, és ne gondoljatok arra, hogy eladni és tetszeni akartok. Győzzétek meg magatokat, hogy a kiállítások nem piacok, hanem újító bátorságotoknak kell ott megnyilvánulnia. Pályakezdő barátainknak és a fiataloknak a ti munkáitokból kell figyelmeztetést és tanítást meríteniük ahhoz, hogy a mi nagy Itáliánk és a ti kedves Nápolyotok művészi öntudata mind magasabbra emelkedjék!

Nem igaz, hogy éhen kell halni!

A közönség mindig megveti azt a művet, amelyik nem annak a hatalmas szörnynek a hagyományos ízlése szerint kegyeskedik őt simogatni, amelyet évszázados lassúsággal emészt! Úgy dolgozzatok, ahogy a lelkiismeretek kívánja, és használjatok bármilyen eszközt – akár a revolvért is –, hogy a közönséget felrázzátok közömbösségéből, és rákényszerítsétek, hogy figyelje és hagyja élni a fiatalokat, akik az új szépségeket felfedezik, a városi bűnszövetkezeteket és a megalázó hivatalos pártfogást pedig megvetik. Sőt azt mondom, hogy a közönség ellen kell dolgoznotok, és büszkének kell lennetek a gúnyolódásaikra és a megvetésükre. Csináljátok meg a saját kiállításaitokat parlamenti képviselők, miniszterek és városháza nélkül. Bármilyen színes faléc feleljen meg műveitek keretét. Bármilyen terem fogadja is be az erőfeszítéseiteket, örüljétek egy barát vagy egy tizenéves fiatalember tetszésének. Ha meghalljátok egy ötvenéves, egy magasrangú, tehetséges ember vagy egy szélhámos dicséretét, ha meghalljátok egy unatkozó szépasszony dicséretét, csak megvetést érezzetek, és legyetek résen. Ha a hölgy szép, vigyétek ágyba; ha az úr venni akar, adjatok el neki, de vessétek meg őket, és ne hallgassatok arra, amit mondanak!

Gondoljatok arra, hogy mint mindig, ma is szégyen egy fiatal számára, ha egy kiállításon a műve alá az „ELADVA” tábla kerül! Még rosszabb, ha a városháza vagy az állam vette meg.

Én, futurista festő, mondom nektek, hogy számomra nagyobb megtiszteltetés lenne újból igazán dühödten összeveszni azzal a maffiózóval vagy prostituálttal, akiket volt szerencsém egy éjszaka megismerni Don Ciccio kávéházában, mintsem azt látnom, hogy a belügyminiszter megveszi egy festményemet.

Fordította: Nahóczky Judit